

Tom Teicholz

„Hineni, bineni, Készen állok, Uram”

Leonard Cohen elhívása

Leonard Cohen ezekkel az Ábrahámnak az Istennek válaszoló szavaival kezdi utolsó albuma címadó dalát, a „You want it darker”-t (Sötétebben akarod), amely 82 éves korában, pár héttel a 2016. november 7-i halála előtt jelent meg. Cohen otthonában felvett kilenc új dala erős búcsú. Elegáns és poétikus, amelyben tisztán látja a közelgő halált is. Olyan, mint maga Cohen.

A „You want it darker”-ben Cohen így szólal meg: „If you are the dealer, I’m out of the game. If you are the healer, it means I’m broken and lame.” (Ha te vagy az osztó, én nem játszom, ha te vagy a gyógyító, megtört és sánta vagyok). Egy másikban („Traveling light” / Utazó fény) azt énekli: „I’m traveling light, it’s au revoir” (Utazó fény vagyok / eljött a viszlát). A „Leaving the table”-ban (Az asztaltól felállva): „Az asztalt elhagyva, kiesek a játékból... Lassan-lassan elvágjuk a kötelet” („I’m leaving the table, I’m out of the game.... Little by little, we’re cutting the cord”). A halál kopogtat, és Cohen elfogadja a sorsát.

A „You want it darker”-ben Cohen hangja mély és gyászos mormogás, a háttérben pedig a montreali hitközség *Sáár Hásbámajim* kórusát halljuk, az ortodox zsinagógából, ahová a Cohen család járt Montreal Westmount negyedében. Itt, a hitközség temetőjében, a Mt. Royal Avenue-n vetek búcsút tőle november 10-én, a szülei és nagyszülei sírja mellett, hagyományos zsidó rítus keretében.

„Mély bennem a törzsi érzés”, mondta Cohen a halála előtt nem sokkal David Remnicknek, a *New Yorker*nek adott interjúban: „Abban a zsinagógában nőttem fel, amelyet az őseim építettek, s ahol a harmadik sorban ültem. Jóravaló családom volt. Jó emberek voltak, kézzérű emberek, s emiatt soha nem váltam lázadóvá.”

Ám Cohen mégsem a jó zsidó fiú hagyományos életét élte, aki aztán bekerülőzik a sikeres családi bizniszbe. Nem követte a költő-regényíró-népekes vagy rocksztár tipikus útját sem, noha mindezt megtestesítette. Cohen nem tudott felmutatni családi elhanyagolásból vagy dickensi szegénységből

induló eredet-sztorit. Ellenkezőleg, bár apja, Nathan meghalt, amikor ő kilencéves volt, anyja, Masha, egy talmudtudós rabbi lánya, körülvette szeretettel. Nagy házban nőtt fel. Cohen jól öltözött és nagy szabadságban bókálázhatott egész Montreálban éjjelenként. A montreáli McGill Egyetemen végzett, utána pedig beiratkozott a New York-i Columbia Egyetem irodalom szakára.

Cohen nem Greenwich Village kávéházaiban tűnt fel először a nyilvánosság előtt, hanem montreáli költőként. Még kollégista volt, amikor 1956-ban megjelent a *Let us Compare Mythologies* (Hasonlítsunk mitológiákat) című verseskötete. Ezt követte a *The Spice box of Earth* (Földi fűszerdoboz) 1961-ben, majd a *Flowers for Hitler* (Virágok Hitlernek) 1964-ben. Cohen örökölt egy kis családi vagyont, melyből vett egy házat a Hydra nevű görög szigeten, ahová visszavonult írni. Első regénye, a *The Favorite Game* (Kedvenc játszma) 1963-ban jelent meg, a második pedig, a *Beautiful Losers* (Szép vesztesek) 1966-ban.

Cohen ismertté vált, de az írás nem hozott számára anyagi hasznot. A jövedelmező sikerhez szélesebb közönség szükségeltetik, ezért dalokat kezdett írni. Eleinte azt akarta, hogy mások énekeljék a dalait, például Judy Collins és Joe Cocker. Sokkal édesebben és élesebben mutatták be Cohen vágyakozását, mint ő maga tette volna. A legendás lemezkiadó, John Hammond azonban hallotta Cohent, és meggyőzte, hogy saját magának kell énekelnie a dalait.

1967-ben, 33 évesen jelent meg Cohen első lemeze „Songs of Leonard Cohen” címmel. Költészete, versei rejtélyes jelentése néha megfoghatatlan, azonban a zenei kíséző akkordok megtévesztően egyszerűek. Az legelső dalok, mint a „Suzanne” és a „So Long Marianne” azonnal bekerültek abba a kánonba, amelyet a fiatalok énekeltek gitárkísérettel a kollégiumi hálószobákban. A „Sisters of Mercy” Cohen monasztikus vágyairól tanúskodik, valamint arról, mennyire otthonosan mozog egy, a neveltetésétől idegen hagyomány szellemiségében

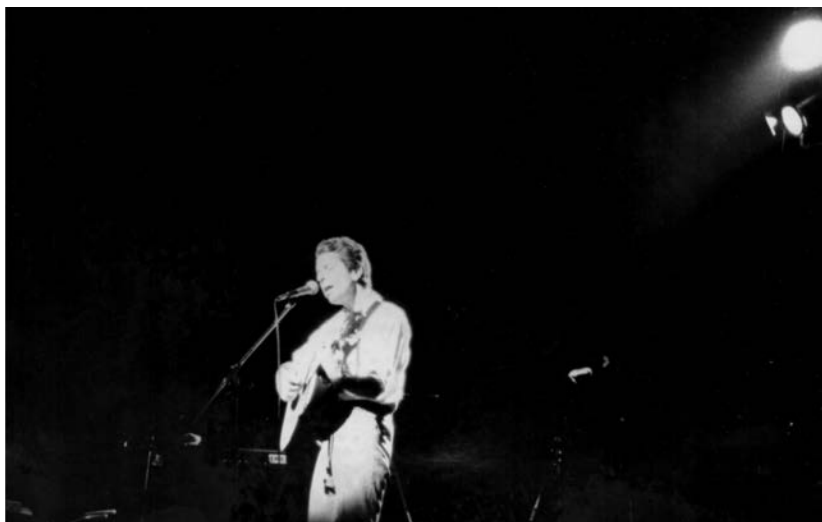
is. Ezek a dalok akkor jelentek meg, amikor az elektromos hangszereken játszó rockegyüttesek elfoglalták az arénák színpadait – miáltal Cohen, e gyászos elégiákkal és minimalista hangszeres háttérrel teljesen egyedivé vált a választott útján.

A következő két évtized során Cohen turnézott, és egyre teltebb hangzásokat fedezett fel megjelenő albumaiban, melyek egyszerre hangzottak réginek és újnak, dalai kiegészítéseképpen. Odaadó rajongói tábora egyre szélesedett. Cohen fellépett az USA-ban, Európában (jelesül a Montreux Jazz Fesztivál-on és az Isle of Wight fesztiválon), Ausztráliában és Izraelben – ahol 1973-ban az izraeli katonáknak játszott a Sínai-félszigeten a jom kippuri háború során. Dalai felhangzottak Robert Altman filmjében, a *McCabe and Mrs. Miller*ben is. A 70-es évek végén közös lemeze jelent meg Phil Spectorral, a „Death of Ladies’ Man”, egy meglehetősen vegyes színvonalú album, amit Cohen később megtagadott.

Ahogy a Judy Collins-felvételek beindították Cohen karrierjét, úgy a 80-as évek végén egy másik női énekes, Jennifer Warnes segítette abban, hogy Cohen szélesebb közönség előtt is bemutatkozzon, ami lehetővé tette a karrierjéhez nagyon szükséges második dobtantást. Az Oscar-díjas énekes és szövegíró Warnes szerepelt Cohen 1972-es és 1979-es turnéjának háttérénekeseként. 1987-ben pedig felvett egy összefoglaló Cohen albumot „Famous Blue Raincoat: The Songs of Leonard Cohen” címmel, melyben Cohen is dolgozott, és elénekelt a „Joan of Arc” című dalt, valamint írt hozzá két új számot is: a „First we take Manhattan-t” (a legendás gitárossal, Stevie Ray Vaughnallal) és a „Ain’t No Cure for Love-ot”. Ez az album ismét bizonyította a nagyközönség előtt Cohen dalszerzői és zeneszerzői kvalitásait.

A Remnick *New Yorker*beli életút-cikkben Bob Dylan ezt mondta Cohenről: „Amikor az emberek Leonardról beszélnek, meg sem említik a dallamait, amelyek számomra a versei mellett az igazi zsenialitását adják. Még az ellenpontozott sorai is égi jellegűt és emelkedő melódiákat mutatnak minden dalában. Amennyire tudom, senki más nem jutott ehhez közel a modern zenében.”

A „Famous Blue Raincoat” nem lett azonnal sikeres Amerikában. Azonban beszéltek róla, szájról szájra terjedt a barátok között, s „ez a CD meg kell

legyen neked” ajánlással terjedő albummá vált. Ebből kerekedett ki egy „long-tail” (hosszú farkú) siker, 750,000 eladott példánnyal. Később ez tette lehetővé az egyik legsikeresebb Cohen-album, az „I’m Your Man” létrejöttét.

Az „I’m Your Man” 1988-ban jelent meg, feljavított elektronikus hangzással és olyan fontos kiegészítésekkel a Cohen-kánonban, mint az „Everybody Knows”, a „Jazz Police” és a „Tower of Song”. Az „Everybody knows” (Mindenki tudja) sorai máig visszhangoznak, és nagyon is aktuálisak, tekintve a világban uralkodó választói hangulatokat:

Everybody knows that the dice are loaded
 Everybody rolls with their fingers crossed
 Everybody knows that the war is over
 Everybody knows the good guys lost
 Everybody knows the fight was fixed
 The poor stay poor, the rich get rich
 That’s how it goes
 Everybody knows

Babiczyk Tibor (Folkside) magyar fordításában:

Mindenki tudja, hogy cinkelt a kocka,
 izgul mindenki mégis, ha dobni kell,
 a háborúnak vége, mindenki tudja,
 és tudjuk, csak a jó fiúk estek el.
 Mindenki tudja, hogy változás nincsen,
 valaki éhez, más meg ül a kincsen.
 Mindenki tudja,
 ez az útja.

(<https://kulturfitnesz.wordpress.com/2014/12/09/dalok-magyarul-everybody-knows/>)

Fotók: Kőbányai János

London, 1977

(Kozma György fordításában:

Mindenki tudja, a kocka töltve,
Mindenki tudja, ujjunk tördelve,
Mindenki tudja, vége a harcnak
Mindenki tudja, a jók meghalnak,
Mindenki tudja, a küzdők csaltak,
A szegény szegény lesz, a gazdag gazdag,
Mindenki tudja, így megy ez.)

A „Tower of Song”-ban megjelenik Cohen öni-
ronikus hangja, amely annyira jellemzi mindig. Így
dalol:

Well, my friends are gone and my hair is grey
I ache in the places where I used to play
And I'm crazy for love but I'm not coming on
I'm just paying my rent every day in the Tower
of Song

(Igen, a haverok meghaltak, a hajam ősz
Fájok ott, ahol játszani szoktam
Vágyok szerelemre, de nem megyek el
csak fizetem a napidíjat a Dal Tornyában)

Illetve egy másik fordító által:
(Forrás: rock-poezis.freeblog.hu)

Leonard Cohen:
Dalok tornya (Tower of Songs)

elmentek barátaim szürkül a hajam
szenvetek ott hol sokat játszottam
bolondul szeretek de minden hiába
naponta fizetem bérem
a Dalok Tornyába'

<http://setarepules.info/wp/leonard-cohen-muforditasok/>
klebercz@gmail.com tel: 70-3101457

Ebben a versben pedig Cohen a saját hangján ironizál, amely idős korában mély mormogássá alakult át:

I was born like this, I had no choice
I was born with the gift of a golden voice

(Így születtem, választás nélkül,
arany hangom lassan elkékül)

Az „I’m Your Man”-ban máris készen állt a Cohen-féle *persona*: elegáns, poétikus, ironikus és nőfaló – Cohen már akkor „swagger” (csábító) volt, mikor az még nem is volt „cool”. Mégis, hűvös és látszólagos *nonbalance*-a ellenére, amelyet visszafogott öltönye és kalapja is fölerősített, Cohen tökéletesség-mániája gátolta kreativitását, s ez együtt járt azzal, hogy félt a saját magas szintjének elvétésétől, vagy hogy közönsége csalódik, és ő maga zavarba jön. Ezért egy-egy dal évekig vagy évtizedekig készült. Néha egyszerűen lesétált a színpadról, mert képtelen volt előadni. Időről időre depressziótól szenvedett.

Az évek során drogokkal, alkohollal, sorozat-szerelmekkel próbálta az öngyógyítást, és kutatta az életmódokat és vallási technikákat, hogy hátha segítenek élete megszervezésében és a rátörő szorongás oldásában. Így hát belekóstolt a szcientológiába, tanulmányozta a katolicizmust, együtt táncolt a krisnásokkal, egy japán zen mester tanítványaként éveket töltött kolostorban. Cohen fegyelmet keresett, amire támaszkodhat, mert öntiszteletet ad – nem a vallás izgatta. A zsidó identitása azonban a soha nem ingott meg ez alatt az idő alatt.

2004-ben, amikor már elfogadta, hogy nem turnézik többé, és visszavonult életet él, rájött, hogy a könyvelője, akiben évtizedek óta megbízott, tudta és engedélye nélkül megfosztotta sok millió dollárjától. Cohen számot vetett azzal, hogy ismét turnézni kell, hogy gyermekeit s a tőle függőket, s különben saját magát, elartsa. 2007-ben megerősítő világturnéra indult, öt éven át csaknem négyszáz, olykor négyórás fellépéssel. Örömmel, félelem nélkül, rengeteg energiával, pedig Cohen ekkor már a hetvenes éveiben járt.

Cohen előadásait látni olyan, mint valami egy szeánszon részt venni. Mély hangján nem is annyira énekelt, inkább mantrázott. Néha féltéredre ereszkedett, vagy levette kalapját, és eldobta. Előadását egyaránt hasonlíthattuk a beatnemzedék költőinek szeánszaihoz, vagy a szószéken prédikálók teljesít-

ményéhez. Minden dal a hála aktusa. Minden koncert egy úrvacsora. Nagy szerénység és művészet egyszerre, ahogy belakta verseit. Cohen, mint ama papi kaszt tagja, amelyre a neve is utal, a közönség főpapjává vált, hogy felemeljen bennünket egy magasabb szellemi fokra, egy önmagánál is mélyebb bölcsesség fensíkjaira. A turnén a leginkább rezonáló dalait mutatta be, és ebben olyan kielégülést talált, amit már nem is várt. S mindeközben a pénzforrásait is busásan feltöltötte.

Cohen saját magát keresőnek írta le, és szellemi kutatásai hatottak verseire is, szentté téve a profánt, szakrálissá a mondént. Ezért nem csoda, hogy a leg-sikeresebb dala, amelyet a legtöbben játszanak, a „Halleluja” így indul:

Nos, hallom, van egy titkos akkord
Mit az Úrnak játszott Dávid akkor,
De mit izgat téged a zene, ugye?

Cohen műveiben gyakran tátong szakadék a vágyott és a valóságos közt, a remélt és a megképzett igazság között. Mégis, Cohen dalait legtöbbször optimista a szellemiség uralja. A „Himnusz” című dalában (Anthem), amely 1992-es „Jövő” elnevezésű (Future) albumában jelent meg, a 16. századi kabbalista rabbi, Luria képviségét idézi, és ez vált a leggyakrabban idézett sorává:

There is a crack in everything
That’s how the light gets in.

(Mindenben van rés /
Mert ott megy be a fény.)

Cohen hosszú karrierje során csak kilenc stúdióalbumot adott ki. A „You Want It Darker” nemcsak szerencsés összefoglalása művészi életének, hanem, amint ő maga mondta: „a háza rendbetétele” is egyben. Nem sok népszerű zenészt találni, aki 82 évesen ilyen erős, komplex és meghatározó tud lenni, mint a „You Want it Darker” alkotója, és még képes élvezni is a világszerte felhangzó dicséreteket. A dalszerző, aki ereje teljében volt, Cohen meghalt, de nem kérdés, hogy dalai túlélik őt.

Bár válnának Leonard Cohen emléke és dalai áldássá Cion gyászolói számára, éppen úgy, ahogy zenéje és dalai rajongói számára az egész világon.

Angolból fordította Kozma György